

Taką księgą w ogólnych zarysach jest psalterz. Można powiedzieć, że jest on wśród ksiąg Starego Testamentu tą księgą, która ogarnia sobą całe ludzkie życie, razem z jego wzlotami i upadkami, z najskrytszymi pragnieniami i jasno wypowiedzianymi myślami, z ludzkimi słabościami i cnotami. Pisany barwnym i obrazowym językiem, właściwie nie potrzebuje komentarza. Potrzebuje jednego: żeby go wziąć w rękę i czytać. Czytać do końca i bez końca. Czytać po wierzchu i do dna. Czytać składając litery w wyrazy, wyrazy w zdania, a zdania w wiersze. Ale i czytać także między wierszami. Czytać w pozycji stojącej i klęczącej, ze złożonymi i wzniesionymi w górę rękami. Czytać, przedkładając to czytanie nad każde inne. Pamiętając przy tym zawsze o jednym, że jest to słowo Boże, które ani nie więdnie, ani nie opada, ale trwa na wieki. Słowo, które jest Prawdą, Drogą i Życiem.

Kraków

KS. STANISŁAW GRZYBEK

Ks. Janusz Nagórny

WIERNOŚĆ BOGA JAKO GWARANCJA PRZEBACZENIA I TRWAŁOŚCI PRZYMIERZA W STARYM TESTAMENCIE

Dialog Boga z człowiekiem w ramach Przymierza zawartego na Synaju mógł być naruszony tylko ze strony ludzkiego partnera, przez jego grzech, odejście od Boga i zobowiązań, które przyjął razem z akceptacją Przymierza. Gdyby bowiem Bóg „złamał” Przymierze, unicestwiłby tym samym byt Izraela, który przecież zrodził się z Przymierza i na Przymierzu budował swoją dalszą egzystencję. Dlatego trwałość Przymierza płynie z wierności Boga i właśnie ta wierność stanowi fundament przebaczenia i odradzania się Przymierza.

Wierność była wymogiem Przymierza dla obydwu stron, którzy przyjęli na siebie określone zobowiązania. Wierność (*hesed*) Boga jest czymś stałym, nic jej nie można zarzucić, jest absolutna i trwająca na wieki, jak to wyraża wielki Hallel z Ps 136: *bo jego wierność na wieki*¹. Stąd na wierności Boga może opierać się trwałość

¹ Por. J. L'Hour, *La morale de l'Alliance*. Paris 1966, 37; H. J. Stoebe, *Die Bedeutung des Wortes hesed im Alten Testament*. „Vetus Testamentum” 2 (1952) 244—255.

Przymierza. Pomimo nieustannego łamania go przez Izrael, była zawsze szansa powrotu do stanu pierwotnej zażyłości. Bóg bowiem pozostaje wierny swoim zobowiązaniom, czyli ostatecznie samemu sobie, jest więc nie do pomyslenia sytuacji, żeby On chciał złamać więzi Przymierza. Izrael uświadamiał sobie ten niezłomny fundament łączności z Bogiem wołając w psalmach: *Bo Jahwe miłuje sprawiedliwość i nie opuszcza swoich świętych* (37, 28), *Pan bowiem nie odpycha swego ludu i nie porzuca swego dziedzictwa* (94, 14).

Choć wiele razy w swej historii Izrael zrywał Przymierze z Bogiem, to przecież posiadał nieustannie szansę zbawienia, nadal wypełniał — wprawdzie w ograniczony sposób — misję przekazywania zbawienia kolejnym pokoleniom. Potwierdzają to takie teksty jak Ezd 9, Ne 9, oraz Ps 106. W psalmie tym opisującym niewdzięczność ludu wybranego, autor biblijny mówi, że Izrael został ukarany za złamanie Przymierza, ale Bóg pozostał wierny swoim obietnicom, swojemu Przymierzcu (por. szczególnie ww. 40—46). Boże miłosierdzie oparte o *hesed* Boga opisywał prorok Ozeasz ukazując Boga jako wiernego małżonka, który przyjmuje Izrael, swą niewierną małżonkę, mimo jej licznych nierządnych czynów i nieustannej skłonności do zła (por. Oz 1—4). Wierność Boga jest tu posunięta do ostatecznych granic. Jest bowiem znakiem łaski, na którą Izrael nie powinien liczyć łamiąc Przymierze. Kiedy Bóg przebacza swemu niewiernemu ludowi, najlepiej ukazuje się Jego łaska, wierność i sprawiedliwość².

Powtarzające się więc łamania Przymierza przez Izrael nie oznaczały definitywnego załamania się zbawczych planów Bożych. Trzeba tu przypomnieć jedną z podstawowych prawd o Przymierzcu biblijnym: jego partnerzy nie są sobie równi. Dlatego wola Boga, by być we wspólnocie z ludźmi nie mogła być ostatecznie zniweczona, choć Izrael (czy też określony człowiek) mógł ją naruszyć w odniesieniu do siebie. Ostatecznie więc w oparciu o wierność Boga zrodziło się przekonanie o wieczności Przymierza³.

Z tego wynika, że ze strony Boga nie można mówić o wielu Przymierzach, gdyż dla Niego jest jedno i wieczne. W tym świetle nawet nowe Przymierze, o którym mówili prorocy, nie powinno być rozumiane jako otwierające całkiem nową ekonomię zbawczą. Jak obrazowo ujął to J. L'Hour jest to ciągle jedna i ta sama rzeka, która płynie od Synaju do Kalwarii i dalej aż do powtórnego przyjścia Pana. Tamy stawiane w jej biegu nie tarasują jej źródła, ani też nie zmieniają jej kierunku⁴. W odniesieniu do Starego Testamentu obraz ten należy rozumieć w ten sposób, że Izrael mógł odejść od „źródła” i „rzeki” zbawienia, mógł je tamować, ale te

² Por. E. Beaucamp, *La justice de Yahweh et l'economie de l'Alliance*. „*Studii biblici franciscani liber annus*” 11 (1961) 5—55.

³ Por. tamże, 19—29.

⁴ Por. dz. cyt., 100.

znaki łaski nadal trwają i stanowią szansę dla ludu wybranego. Ile razy Izrael powracał, aby ponownie iść z biegiem niezmiennej „rzeki” zbawienia, odnawiał tym samym swoje Przymierze z Bogiem, który w swej inicjatywie zbawczej wobec ludu pozostawał niezłomny.

Izrael był świadom, gdzie leżała ostatecznie moc i trwałość Przymierza i dlatego często odwoływał się do Boga, by je zachował: *Nie odrzucaj nisz przez wzgląd na Twoje imię, od czci nie odsądzaj tronu twojej chwały! Pamiętaj nie zrywaj swego Przymierza z nami!* (Jr 14, 21). Bóg, jak ojciec, nie powinien dopuszczać, by dzieci Jego błędziły (por. Iz 63, 17). Jest to więc odwołanie się do ojcowskiej miłości Boga, bo w Jego rękach jest szansa powrotu na właściwe drogi. Tak dalece trwałość Przymierza zależy od wierności Boga, że psalmista prosi Go, aby sam wziął w swoje ręce sprawy Przymierza (Ps 74, 20—22)⁵.

Naród wybrany nie tylko odwoływał się do wierności i miłosierdzia Boga, ale także wysławiał je w wielu hymnach. Przykładem może tu być modlitwa Salomona: *O Panie, Boże Izraela! Nie ma takiego Boga jak Ty, ani w górze na niebie, ani w dole na ziemi tak zachowującego przymierze i łaskę względem Twoich sług, którzy czczą Cię z całego swego serca, bo dotrzymałeś słowa Twojemu słudze, Dawidowi, memu ojcu, w tym, coś mu przyrzekł i powiedział swymi ustami, a co dziś wypełniłeś ręką* (1 Krl 8, 23—24). Jeszcze bardziej wymowna jest modlitwa Daniela: *O Panie, Boże mój, wielki i straszliwy, który dochowujesz wiernie przymierza tym, co Ciebie kochają i przestrzegają Twoich przykazań. Zgrzeszyliśmy, zbledzieliśmy, popełniliśmy nieprawość i zbuntowaliśmy się, odstąpiliśmy od Twoich przykazań. (...) U Ciebie, Panie, sprawiedliwość, a u nas wstyd na twarzach (...) Pan, Bóg nasz, zaś jest miłosierny i okazuje łaskawość, mimo że zbuntowaliśmy się przeciw Niemu i nie usłuchaliśmy głosu Pana, Boga naszego, by postępować według Jego wskazań, które dał nam przez swoje sługi, proroków. (...) Zinosismy swe modlitwy do Ciebie, opierając się nie na naszej sprawiedliwości, ale ufni w Twoje wielkie miłosierdzie. Usłysz, Panie! Odpuść, Panie! Panie, miej na uwadze i działaj niezwłocznie, przez wzgląd na siebie samego, mój Boże!* (Dn 9, 4—5. 7 a. 9—10. 18 b). Wysławianie Boga za Jego wierność jest częstym tematem psalmów (np. 25, 10). Bóg bowiem to Ten, który pamiętać będzie wiecznie o swoim Przymierzu (por. Ps 111, 5)⁶.

Przez swoją wierność Bóg jest skałą dla Izraela; nie wycofuje się bowiem z raz podjętych zobowiązań, *On Bogiem wiernym, nie zwodniczym, On sprawiedliwy i prawy* (por. Pwt 32, 4). Tutaj właś-

⁵ Por. P. Buis, *La notion d'alliance dans l'Ancien Testament*, Paris 1976, 150.

⁶ Por. tamże, 150.

nie zasadniczo różnią się partnerzy Przymierza. Bóg nie wycofuje się ze swych zobowiązań i wypełnia swoje obietnice (por. Lb 23, 19). Izrael powinien naśladować Boga w tej wierności. Jeśli bowiem Przymierze ma pozostać trwałe, Izrael powinien nie tylko wystawiać Bożą wierność, ale także modlić się o łaskę wierności dla siebie, podobnie jak to czynił Salomon: *Niech będzie błogosławiony Pan, który dał pokój swojemu ludowi, Izraelowi, według tego wszystkiego, co zapowiedział; z1 to, że nie uchybił ani jednemu wypowiedzianemu słowu z wszelkiej obietnicy pomyślności, danej przez swego sługę Mojżesza. Niech będzie z nami Pan, nasz Bóg, jak był z naszymi przodkami! Niech nas nie opuszcza i nie odrzuca nas, ale nakłoni do siebie nasze serca, i byśmy chodzili Jego drogami, strzegąc Jego poleceń, praw i nakazów, do których zobowiązał naszych przodków* (1 Krl 8, 56—58). Doświadczywszy własnej słabości i niewierności Izrael zwraca się do Boga, aby wsparł go w próbie powrotu na drogi Przymierza. Co więcej, Izrael widząc wierność Boga a tym samym szansę przebaczenia za swoje występki, powinien porzucić drogi bezbożności i powrócić do swojego Boga, a tym samym okazać się wiernym ze swej strony zawartemu uprzednio Przymierz. Jednakże do tej wierności ze strony ludu — skoro jest ona nade wszystko darem samego Boga — może doprowadzić ostatecznie tylko On sam. Stąd wołanie: *Odnów nas, Boże, nasz Zbawco i zaniechaj Twego oburzenia na nas* (Ps 85, 5). A wówczas: *Łaska i wierność spotykają się z sobą, ucałują się sprawiedliwość i pokój. Wierność z ziemi wyrośnie, a sprawiedliwość wychyli się z nieba* (Ps 85, 11—12)⁷.

Bóg, który był inicjatorem Przymierza jest też fundamentem jego trwałości, albowiem jest On Bogiem wiernym. Rodzi to w Izraelu z jednej strony przekonanie o wieczności Przymierza, a z drugiej — myśl o szansie przebaczenia, jeśli Izrael powróci z dróg grzechu i niewierności, co zresztą ostatecznie nie stanie się też bez udziału Boga. Dlatego właśnie idea wierności Boga leży u podstaw starotestamentalnej nauki o przebaczeniu i odpuszczeniu grzechów a więc nauki o miłosierdziu Bożym.

Lublin

KS. JANUSZ NAGÓRNY

⁷ Por. C. Spicq, M. F. Laca n, *Wierność*. W: *Słownik Teologii Biblijnej*, Poznań 1973, 1038—39.